

Diana Solé Térmens. Bibliotecària
Josep M. Varea Polo. Documentalista

Pep Coll

Recuperant l'imaginari dels Pirineus

Pep Coll és un terrissaire de doble ofici. Té fang i aigua per fer peces noves, és la seva tasca com a novel·lista, motiu pel qual ha rebut el premi Sant Joan. La peça premiada, *El salvatge dels Pirineus*. D'altra banda, però, també pot fer de restaurador: anar a un jaciment, recollir-ne els trossos i intentar refer les peces a partir dels fragments. Accepta que no seran les mateixes, però diu que l'essencial hi continuarà sent. És la seva vessant de «recol·lector» de llegendes.

— **Com se t'acut recollir llegendes?**

— Va ser l'any 1975 quan vaig començar a treballar fent classes de català a l'institut de La Pobla. Del català passes a recollir paraules, de les paraules passes a les històries... Aleshores em vaig adonar que hi havia moltes històries que no s'havien recollit i vaig anar a buscar-les. També vaig decidir-me perquè començava a perdre's l'oralitat i fer-ne un llibre seria una manera que en quedés constància, que se salvessin les històries com, de fet, en certa manera, ha estat.

Després d'escriure el primer recull vaig continuar buscant altres llegendes per a *Muntanyes Maleïdes*. Recordo una dona que em va dir «Aquestes llegendes que tu busques, ja hi ha un llibre on són totes». Em va ensenyar *Quan Judes era fadrí i sa mare festejava*. D'una banda vaig quedar decebut, perquè aquestes llegendes ja les coneixia, però d'altra banda vaig pensar «Han servit per a alguna cosa. Ara que els padrins ja no se'ls escolta ningú, el llibre ha estat un certa assegurança».

— **Com has recollit les llegendes que has anat trobant?**

— T'havies d'informar en cada poble de qui en sabia, de qui eren les persones més grans i,

per anar bé, n'havies de saber alguna cosa perquè si no et deien que no en sabien cap, de llegenda. Portava un guió per començar a parlar amb la gent sobre les bruixes, els minairons, els encantats... Costava una mica fer-los entendre que el que buscaves eren històries que haguessin sentit explicar, que era igual que no fossin veritat.

Sovint, trobava les llegendes a trossos, a fragments. Per exemple, sabia que en un poble hi havia el Pla dels Encantats, doncs segur que devia haver-hi una història. Anaves fent preguntes, com eren els encantats, etc. Un et deia que determinada nit sortien a rentar la roba però no en sabia res més; l'altre et deia que de la casa tal els havien agafat una peça de roba... Després anaves a una altra casa i, amb el que sabien, era com si haguessis trobat diverses peces d'un plat o d'una sopera i tu les havies d'anar «restaurant», les enganxaves amb una pasta que t'havies d'inventar tu però que mai no era essencial en la història perquè si no, narrativament no funciona. D'això, alguns antropòlegs en diuen que és falsejar-ho. Pensen que això de la tradició popular era una cosa que va existir pura i que tu ho has de reproduir exactament com t'ho expliquen. Jo no ho crec. De fet, qui t'ho ex-

plica ja ho està recreant, per tant, que jo ho recrei és igual. És una cosa viva que va canviant segons els llocs. Jo en feia la meua pròpia versió intentant que sorgís, sense falsejar-ne l'essència.

— **Les rondalles i llegendes són universals o bé són pròpies de cada territori?**

— El que és més universal és la rondalla occidental. Hi ha qui relaciona les rondalles amb cultures indoeuropees. La llegenda està més arrelada al territori, potser millor dit trasplantada. Hi ha arrelat i ha agafat una nova forma. Però sí que hi ha neguits universals en aquest sentit. Per exemple, la muntanya ha creat unes històries diferents que la terra plana. Indiquen molt la visió del món que tenien els muntanyencs, enfront la que tenien en altres llocs. Per tant, sí que són filles del propi territori, les llegendes. De llegendes del mite del paradís perdut n'hi ha moltes als Pirineus: que la muntanya és un error diví, que quan Déu va fer el món el va fer pla, que abans no hi havia hivern, ni nevava, que totes les muntanyes eren com un lloc idíl·lic, però que no se sap com, de cop i volta, va arribar-hi la neu. És a dir, històries que són fruit de pors, il·lusions o neguits, però lògicament ambientades en cada vall, en cada territori.

— Quin paper creus que té el patrimoni oral en la literatura per a infants d'avui dia?

Hauria de tenir un paper important però ha quedat només com un element fantàstic. Abans tenia unes funcions formatives, científiques, d'alfabetització. Ara li ha quedat una funció estètica i una funció fantàstica, sobretot per als infants que necessiten fantasia.

El que està clar és que si l'infant no té fantasia, si no li dones la teva pròpia, l'has d'anar a buscar a fora.

És difícil entendre com Europa, el continent més vell, es deixa perdre tota aquesta fantasia ancestral que té i, en canvi, comprem la fantasia fora, a les grans multinacionals de japonesos i americans. Europa, si vol existir culturalment, hauria de dedicar un pressupost important als contes europeus tan antics com els de Perrault o dels germans Grimm o d'altres llegendes. Els minairons els encanten, a la canalla. És una fantasia que fa segles que tenim aquí i sembla com si portéssim mala sang, no?

— La literatura oral està en perill d'extinció?

— Tots necessitem que ens expliquin històries per somiar, per il·lusionar-nos, per fer-nos riure... Abans del segle XX la major part de la població era analfabeta, per tant, l'única manera de fer volar la seva imaginació era explicar històries. Però és una cosa que continua viva, per exemple, en els rumors que han donat lloc a les llegendes urbanes que també revelen les pors i circulen arreu com si fossin veritat, tal i com circulaven abans les històries. Si queda alguna cosa d'oralitat, potser queda aquesta.

— A qui et dirigeixes quan escrius les llegendes i les rondalles?

— Em dirigeixo a un públic general. Potser a les criatures més petites no, però crec que a partir de 10 anys ja les poden entendre. De fet, la llegenda o aquesta literatura oral tradicional té una estructura bastant elemental, perquè aquesta literatura és com la infantesa de la humanitat, el pou de la nostra cultura. En la literatura clàssica, Homer tot el que fa és «enganxar» una sèrie de llegendes que li havien explicat i les trama en una història. Quan dic que tenen una estructura elemental és perquè presenten uns elements comuns que fan que, encara que aquest tipus de literatura fins fa poc estigués pensat per a un públic adult, siguin fàcils de comprendre pels nens i les nenes. Sempre hi ha un narrador que és fora del relat, la

història és lineal, no sol haver-hi salts ni endavant ni endarrere, presenten elements sorprenents, de fantasia, i a les rondalles apareixen molts infants.

— Com les adaptes als infants? Creus que han de tenir un component pedagògic?

— Miro de fer-ho en el seu llenguatge, que s'acosti el màxim al seu món, per exemple, fent que el protagonista sigui infantil. Però això no vol dir que sigui més fàcil, ho has de fer amb el mateix rigor. A mi em costa escriure per a nens i nenes perquè has de trobar paraules exactes però a la vegada senzilles.

Pel que fa a si han de tenir contingut pedagògic, crec que no. La mera fantasia ja ho justifica. El que no pot haver-hi és contravalors. I la moralina, si hi és, ha de ser-hi de manera que no es vegi.

— Per acabar, explica'ns una llegenda.

— Aquí a la plana, la majoria de les llegendes solen ser religioses. A mi m'agrada molt la de la Mare de Déu del Blau, una imatge d'una mare de déu plantada maca, alta i que al front hi té un blau, una taca negra. Es conserva a la Seu Vella, la catedral de Lleida.

Expliquen que aquesta Mare de Déu la va fer un escultor a la Seu Vella. Ja havia fet tota la imatge, però li estava fent el cap i no li quedava bé. Els vestits els havia fet fer als seus alumnes. L'home estava molt preocupat i se'n va anar a fer un tomb. Mentrestant, un alumne va començar a esculpir el cap de la Mare de Déu i li va fer un cap maquíssim. El mestre quan va tornar i la va veure es va enrabiar. Agafà el martell i tirà la maça contra el cap de la Mare de Déu per trencar-lo. Però el martell li va rebotar i va matar-lo. Al lloc on va tocar el martell, al

Bibliografia

Novel·la

La mula vella. Empúries, 1989.
El Pont de Mahoma. Empúries, 1995.
El segle de la llum. Empúries, 1997.
L'abominable crim de l'Alsina Graells. Empúries, 1999.
Per les valls on es pon el sol. Edicions 62, 2002.
Els arbres amics. Empúries, 2004.
El salvatge dels Pirineus. Edicions 62, 2005.

Narrativa infantil i juvenil

Quan Judes era fadrí i sa mare festejava. Edicions del Mall, 1986.
El secret de la moixertera. Empúries, 1988.
Què farem, què direm? Cruïlla, 1989.
La bruixa del Pla de Beret. Empúries, 1991.
Mi Long, el drac de la perla. La Galera, 1994.
Muntanyes mig-maleïdes. Empúries, 1994.
Les bruixes del Pla de Negua. La Galera, 1995.
La fada del mirall. La Galera, 1996.
El tresor de la nit de Nadal. La Magrana, 1998.
La corona de Sant Nicolau. Parques Nacionales, 2005.

Narrativa breu

Totes les dones es diuen Maria. Tres i Quatre, 1989.
L'edat de les pedres. Empúries, 1990.
Muntanyes maleïdes. Empúries, 1993.
El rei de la Val d'Aran. Empúries, 2003.

Teatre

La morisca de Gerri. (Obra inèdita.)
Miracles de Santa Maria d'Àneu. (Obra inèdita), 1997.
Crònica de Mur. (Obra inèdita), 2004.

Assaig

El parlar del Pallars. Empúries, 1991.
Viatge al Pirineu fantàstic. Columna, 1996.